

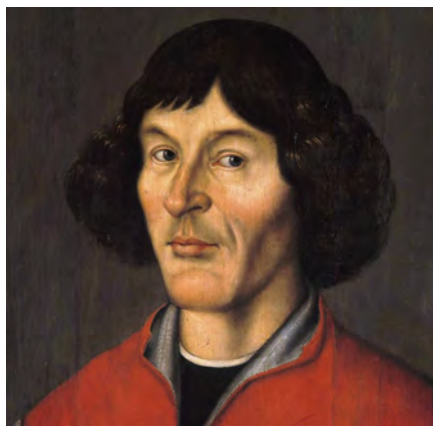
Mikołaj Kopernik – rys biograficzny

Krzysztof Mikulski*

Centrum Badań Kopernikańskich UMK w Toruniu

Mikołaj Kopernik urodził się w Toruniu 19 lutego 1473 roku o godzinie 4.48, w rodzinie bogatego kupca Mikołaja Kopernika i Barbary z domu Watzenrode. Jego datę urodzin utrwalono w drukowanym horoskopie z około 1541 roku. Podał ją pewnie sam astronom, inaczej nigdy byśmy jej nie poznali, w Toruniu bowiem nie prowadzono wówczas jeszcze ksiąg metrykalnych ani urzędowej rejestracji urodzeń. Ochrzczono go w kościele parafialnym pod wezwaniem Świętych Janów Chrzciciela i Ewangelisty wodą z brązowej chrzcielnicy.

Mikołaj Kopernik, ojciec astronoma (ok. 1425-1483), pochodził z kupieckiej rodziny z Nysy. W młodości był czeladnikiem, a potem współnikiem bogatego kupca krakowskiego Jana Sweidniczera. W Toruniu osiadł w roku 1455 i korzystając z pośrednictwa syna wspomnianego Jana Sweidniczera – Jerzego, ożenił się w 1458 roku z Barbarą Watzenrode (ok. 1438-1495), córką bogatego kupca toruńskiego Łukasza, siostrą późniejszego biskupa warmińskiego też Łukasza (1447-1512). Kopernikowie mieli czworo dzieci: Barbarę (ok. 1460-ok. 1525), Katarzynę (ok. 1471 – po 1509), Mikołaja (1473-1543) i Andrzeja (ok. 1475-ok. 1518).

Mikołaj Kopernik – portret z Sali Mieszczańskiej w Ratuszu Staromiejskim w Toruniu, 1580 (źródło: Wikimedia Commons)

Młody Mikołaj, podobnie jak inni jego rówieśnicy z rodzin mieszczańskich, podjął naukę w szkole parafialnej przy kościele św. Janów w Toruniu zapewne w wieku 7 lat, czyli w 1480 roku, jeszcze za życia ojca, po śmierci którego pozostawał pod opieką wuja Tylmana von Allena. Po ukończeniu szkoły parafialnej powinien był wyjechać na studia ok. 1489 roku, ale ze względu na konflikt wuja z królem polskim w latach 1489-1491 kontynuował naukę w szkole braci Wspólnego Życia w Chełmnie. Dopiero w 1491 wyjechał razem z młodszym bratem Andrzejem na studia do Krakowa. Po śmierci matki (1495) Mikołaj i Andrzej Kopernikowie przerwali studia w Akademii Krakowskiej i udali się na Warmię do wuja Łukasza Watzenrode – biskupa warmińskiego. Jeszcze w tym samym roku Mikołaj został członkiem kapituły warmińskiej¹.

Latem 1496 wyruszył do Włoch, by podjąć studia na uniwersytecie w Bolonii, gdzie poznał wybitnego profesora astronomii – Dominika Marię Novara (1454-1504), którego stał się wkrótce uczniem i przyjacielem. Novara formalnie zajmował się astrologią, czyli wróżbiarstwem. Faktycznie jednak prowadził obserwacje astronomiczne i objaśniał zasady budowy wszechświata. Kontakt z tym uczynym wywarł znaczący wpływ na późniejsze poglądy Kopernika. W 1498 dołączył do Mikołaja w Bolonii jego młodszy brat Andrzej. Wiosną 1500 roku Kopernikowie wyjechali z Bolonii do Rzymu na uroczystości związane z początkiem nowego stulecia. Przy okazji mieli odbyć praktykę prawniczą, zapewne w kancelarii jednego z rzymskich kardynałów. Mikołaj Kopernik prowadził tam obserwacje zaćmienia Księżyca i wygłosił pierwszy swój publiczny wykład z astronomii. Wiosną 1501 bracia wrócili na Warmię, by uzyskać zgodę na kontynuowanie studiów i uzyskali ją już w lipcu tego roku. Mikołaj miał kontynuować studia z medycyny w Padwie, a Andrzej studia prawnicze w Rzymie. Ostatecznie jednak Kopernik

*ORCID: 0000-0002-9908-7606

1. kapituła katedralna z siedzibą we Fromborku, która w latach 1346–1772 sprawowała władzę świecką nad 1/3 Warmii, w tym nad miastami Frombork, Pieniężno i Olsztyn (przyp. red).

nie ukończył studiów medycznych odpowiednim egzaminem i nie uzyskał tytułu doktora. Nie przeszkadzało mu to jednak w praktykowaniu medycyny w przyszłości. Aby zadośćuczynić oczekiwaniom kapituły musiał jednak osiągnąć jakiś stopień naukowy. Postanowił uzyskać tytuł doktora prawa kanonicznego, które wcześniej było przedmiotem jego studiów w Bolonii. Stosowny przewod przeprowadził jednak nie w miejscu wcześniejszej nauki, ale na uniwersytecie w Ferrarze. Zadecydowały o tym zapewne względy finansowe. O ile w Bolonii za egzamin doktorski trzeba było zapłacić 30 dukatów, to w Ferrarze o pięć mniej. Ostatecznie 31 maja 1503 roku Mikołaj Kopernik uzyskał stopień doktora prawa kanonicznego i jesienią tego roku powrócił na Warmię.

Odtąd aż do śmierci w 1543 przebywał głównie na Warmii – najpierw w Lidzbarku Warmińskim, co najmniej do 1510, potem we Fromborku. Opuszczał ją towarzysząc wujowi – biskupowi Watzenrode w jego podróżach „służbowych” do Krakowa na ślub króla Zygmunta Starego, do Piotrkowa na sejmy, do Malborka i Grudziądza na zjazdy stanów pruskich, do Elbląga i Gdańska w interesach publicznych.

Po śmierci wuja (1512) poświęcił się pracy na rzecz kapituły, pełniąc w niej funkcje kanclerza, wizytatora, wikariusza generalnego i administratora dóbr kapitulnych. Z tytułu tego ostatniego zajęcia wyjeżdżał do Olsztyna i tam rezydował w latach 1516-1518 i 1520. W tym ostatnim roku przygotowywał miasto do obrony przed wojskami wielkiego mistrza krzyżackiego Albrechta, napisał list do króla Zygmunta Starego, zapewniając go w nim o swojej wierności. List został przechwycony przez krzyżaków, którzy ostatecznie nie zaatakowali miasta. W latach 1512-1519 astronom powrócił przede wszystkim do aktywnej działalności naukowej. Poczynił w tym czasie liczne obserwacje astronomiczne ruchu planet, które pozwoliły mu na przystąpienie do pisania jego najważniejszego dzieła *De revolutionibus*. Przypuszcza się, że Kopernik zaczął pisanie swej najważniejszej rozprawy naukowej na przełomie lat 1514 i 1515 i pracował nad nią do ok. 1530.

W tym też czasie (1517) opracował na zlecenie biskupa Fabiana Luzjańskiego swoją pierwszą rozprawę o reformie pieniądza *Rozmyślenia*. Miało to związek z „psuciem” monety przez Zakon, skargami stanów na ten proceder oraz misją biskupa w Królewcu, gdzie miano zabiegać o ukrócenie tych praktyk. Jeszcze w Olsztynie powstał też traktat o pieniądzu, będący rozwinięciem wcześniejszej rozprawy. W 1522 roku włączył się ponownie w prace stanów Prus Królewskich nad reformą monetarną. W marcu tegoż roku wygłosił na zjeździe

w Grudziądzu napisany trzy lata wcześniej traktat o pieniądzu. Większość jego wniosków została ujęta w oficjalnej uchwale zjazdu stanów przyjętej w Tczewie w październiku 1522. Rok później zjazd stanów w Grudziądzu podjął uchwałę o zrównaniu monety pruskiej z polską z przelicznikiem zaproponowanym przez Kopernika. W 1528 Kopernika wciągnięto znów w sprawy polityki monetarnej. Dzięki namowom biskupa Ferbera astronom opracował przed marcem 1528 roku ostateczną wersję swojego traktatu *Rozprawa o bicu monety*, w którym wyłożył zasadę, że gorszy pieniądz wypiera lepszy. W kwietniu wyjaśniał biskupowi i kanonikowi Filipowi Reichowi niuanse swoich poglądów, w maju prezentował je na zjeździe stanów w Malborku. Ostatecznie jednak w uchwalonej wówczas reformie systemu monetarnego wykorzystano założenia Decjusza, z którym Kopernik polemizował.

Po 1538 Mikołaj Kopernik wycofał się z aktywnego życia publicznego i przebywał we Fromborku. Popadł w konflikt z nowym biskupem warmińskim Janem Dantyskiem. W tym czasie w życiu astronoma pojawiła się tajemnicza kobieta – Anna Schilling. Wcześniejsi biografowie Kopernika doszukiwali się w jej obecności we Fromborku romansu tych dwojga. Bardziej prawdopodobne jest jednak, że Anna Schilling była gdańszczanką, kuzynką Kopernika (jego siostrą cioteczną), która po śmierci swego męża przybyła do Fromborka, by zaopiekować się podupadającym na zdrowiu kuzynem. Na polecenie biskupa Anna musiała opuścić kanonik Kopernika, ale kupiła dom we Fromborku i przez jakiś czas przebywała jeszcze w jego pobliżu. Po śmierci astronoma pojawiła się jeszcze raz we Fromborku (1543), kiedy to sprzedała wspomnianą nieruchomość.

W maju 1539 Mikołaja Kopernika odwiedził we Fromborku profesor uniwersytetu w Wittenberdze – Jerzy Joachim Retyk, któremu podczas kolejnej wizyty u Kopernika (1541) udało się namówić astronoma do wydania jego dzieła drukiem. Na początku grudnia 1542 roku Kopernik miał wylew krwi do mózgu i doznał paraliżu prawej strony ciała. Ostatnie pół roku życia spędził w łóżku. Około 21 marca 1543 roku dzieło *De revolutionibus orbium coelestium* (pol. *O obrotach sfer niebieskich*) wyszło ostatecznie drukiem w oficynie Jana Petreiusa w Norymberdze. Najprawdopodobniej Kopernik nie widział już wydrukowanego dzieła, które dotarło do Prus po jego śmierci, przy czym dokładna data śmierci astronoma nie jest znana; zmarł krótko przed 21 maja 1543, chociaż istnieje pewne prawdopodobieństwo, że nastąpiło to 24 maja – zgodnie z datą umieszczoną na poświęconym mu epitafium w katedrze we Fromborku.